

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04 UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
OŚRODEK INFORMACJI 693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23 00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
INTERNET <http://www.cbos.pl> E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/121/2007

SPOŁECZNA PERCEPCJA KONSERWATYZMU I LIBERALIZMU

KOMUNIKAT Z BADAŃ

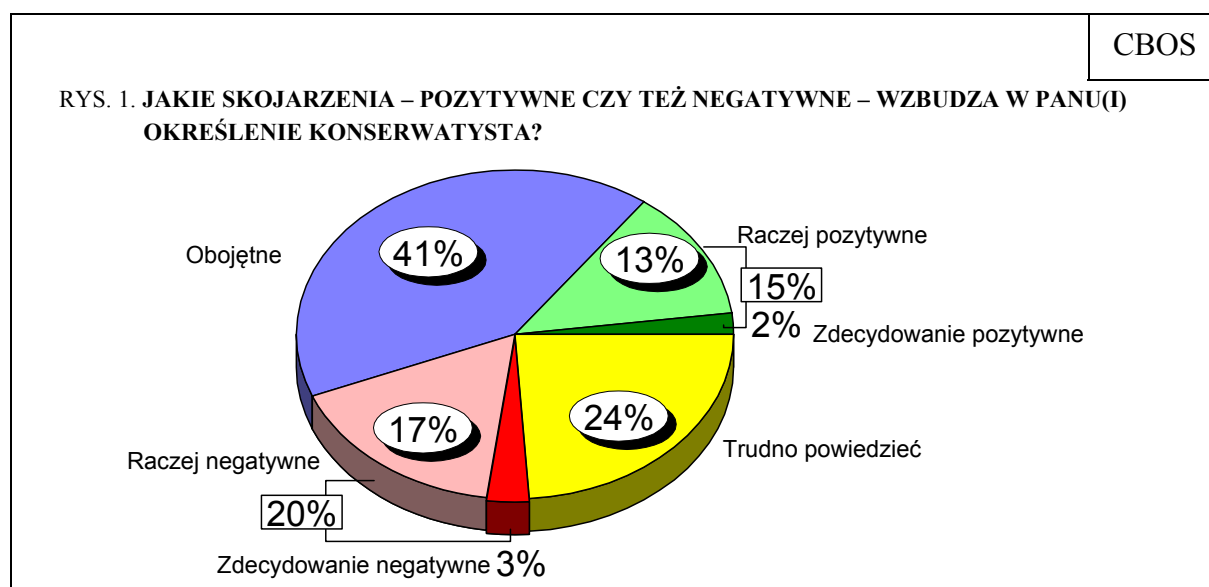
WARSZAWA, SIERPIEŃ 2007

PRZEDRUK I ROZPOWSZECHNIANIE MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Chociaż pojęcia **konserwatyzm**, **liberalizm** oraz **konserwatysta**, **liberal** przysparzają sporo problemów semantycznych, to stosowane są w wielu sytuacjach i w różnym kontekście. W jednym z ostatnich badań¹ zapytaliśmy respondentów, jakie skojarzenia wzbudzają w nich określenia konserwatysta, liberał, z czym kojarzą się im terminy konserwatyzm, liberalizm, a także o ich własne poglądy w tym względzie.

KONSERWATYSTA

Jak się okazuje, w polskim społeczeństwie określenie konserwatysta częściej wzbudza emocje negatywne (20%) niż pozytywne (15%). Najczęściej jednak (41%) badani twierdzą, że słowo to ma dla nich wydźwięk neutralny. Jedna czwarta (24%) nie ma jednoznacznych skojarzeń z tym określeniem.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (205) zrealizowano w dniach od 1 do 4 czerwca 2007 roku na liczącej 903 osoby reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

Obojętny stosunek do terminu konserwatysta dominuje we wszystkich grupach społeczno-demograficznych, jednak wraz ze wzrostem poziomu wykształcenia respondentów zwiększa się odsetek zarówno negatywnych, jak i pozytywnych skojarzeń z tym określeniem. Pozytywny wydźwięk stosunkowo najczęściej przypisują mu osoby o prawicowych poglądach politycznych oraz często praktykujące religijnie. Natomiast negatywne skojarzenia z tym określeniem częściej niż pozostali mają badani w ogóle nieuczestniczący w praktykach religijnych oraz deklarujący lewicową orientację polityczną (zob. tabele aneksowe).

KONSERWATYZM

Najczęstsze rozumienie słowa konserwatyzm to przywiązanie i szacunek do tradycji oraz dbałość o obyczaje i wierność starym zasadom (14%). Tylko nieco mniejszą grupę (w sumie 13%) stanowią osoby, którym określenie to kojarzy się raczej z kwestionowaniem nowoczesności i wszelkich zmian z nią związanych, a także ze swoistą stagnacją, przejawiającą się m.in. w zamknięciu się na postęp, lęku przed zmianą i odrzucaniu tego, co nowe. Taka sama liczba respondentów (13%) utożsamia konserwatyzm ze stałością, rozumianą jako wierność własnym zasadom, stabilność poglądów oraz konsekwencja w stosowaniu własnych zasad. Rzadziej pojawiają się skojarzenia jednoznacznie negatywne, jak zacofanie czy uwstecznienie się w poglądach (8%), oraz takie, które odnoszą się do przeszłości w sposób nieco bardziej neutralny, np. starość, nienowoczesność (7%). Co dwudziesty badany (5%) twierdzi, że słowo konserwatyzm kojarzy mu się z zasadniczością, zdyscyplinowaniem i rygoryzmem. Jeszcze mniejsze liczebnie grupy wymieniają takie skojarzenia, jak: zamknięcie się na świat i ludzi, niedostosowanie do zmian, brak otwartości, nieufność, bierność, wycofanie (w sumie 4%), wartości moralne i religijne (4%), polityka (3%) oraz nietolerancja (2%). Warto jednak zauważyć, że ponad dwie piąte Polaków (43%) nie ma żadnych konkretnych skojarzeń ze słowem konserwatyzm, nie potrafi powiedzieć, co ono znaczy.

		CBOS
Rozumienie słowa konserwatyzm		
Przywiązanie i szacunek do tradycji oraz tradycyjnych wartości, dbałość o obyczaje, wierność starym zasadom		14%
Kwestionowanie zmian i nowoczesności, stagnacja (zamknięcie się na postęp, lęk przed zmianą, odrzucanie tego, co nowe, stanie w miejscu, brak dalekowzroczności)		13%
Wierność własnym zasadom, stabilność poglądów, konsekwencja w stosowaniu własnych zasad, bezkompromisowość, stałość		13%
Nieaktualność w sensie negatywnym (zacofanie, uwstecznienie się w poglądach)		8%
Przeszłość, nieaktualność w sensie neutralnym (nienowoczesność, starość, starodawne poglądy, staroświeckie zapatrywania)		7%
Zdyscyplinowanie, zasadniczość, rygoryzm, silna osobowość		5%
Zamknięcie się na świat i ludzi, niedostosowanie do zmian, brak otwartości, nieufność, bierność, wycofanie		4%
Wartości moralne i religijne		4%
Polityka (poglądy polityczne, partie polityczne, politycy)		3%
Nietolerancja		2%
Coś dobrego – ogólnie + inne cechy pozytywne, nieuwzględnione wyżej		4%
Coś złego – ogólnie + inne cechy negatywne, nieuwzględnione wyżej		4%
Inne skojarzenia		5%
Trudno powiedzieć		43%

Procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondenci mogli wymienić więcej niż jedno skojarzenie

Osoby, które mają pozytywne skojarzenia z określeniem konserwatysta, pojmują sam konserwatyzm przede wszystkim w kategoriach przywiązania, szacunku do tradycji i tradycyjnych wartości (37%) oraz stabilności poglądów i wierności własnym zasadom (31%). Ci natomiast, którym słowo konserwatysta kojarzy się negatywnie, przypisują konserwatyzmowi głównie takie cechy, jak: kwestionowanie zmian i nowoczesności, a więc zamknięcie się na postęp, lęk przed zmianą, odrzucanie tego, co nowe, stanie w miejscu oraz brak dalekowzroczności (w sumie 29%), bądź też utożsamiają go z zacofaniem i uwstecznieniem się w poglądach (20%).

Tabela 1

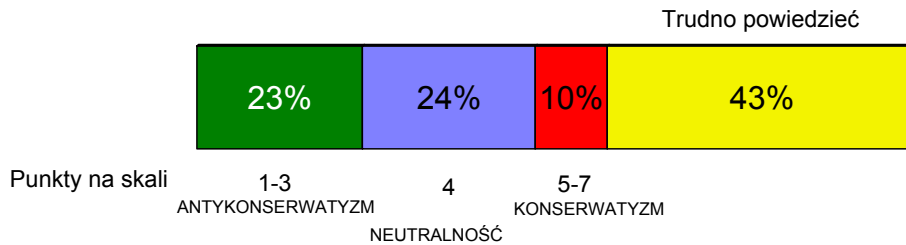
Rozumienie słowa konserwatyzm	Skojarzenia z określeniem konserwatysta		
	pozytywne	obojętne	negatywne
	w procentach		
Przywiązanie i szacunek do tradycji oraz tradycyjnych wartości, dbałość o obyczaje, wierność starym zasadom	37	15	13
Wierność własnym zasadom, stabilność poglądów, konsekwencja w stosowaniu własnych zasad, bezkompromisowość, stałość	31	15	9
Wartości moralne i religijne	11	4	5
Zdyscyplinowanie, zasadniczość, rygoryzm, silna osobowość	8	6	4
Kwestionowanie zmian i nowoczesności – stagnacja (zamknięcie się na postęp, lęk przed zmianą, odrzucanie tego, co nowe, stanie w miejscu, brak dalekowzroczności)	6	15	29
Coś starego, nieaktualnego w sensie neutralnym (przeszłość, nienowoczesność, starość, starodawne poglądy, staroświeckie zapatrywania)	5	8	12
Nieaktualność w sensie negatywnym (zacofanie, uwstecznienie się w poglądach, wsteczne poglądy)	3	7	20
Polityka (poglądy polityczne, partie polityczne, politycy)	3	5	3
Zamknięcie się na świat i ludzi, niedostosowanie do zmian, brak otwartości, nieufność, bierność, wycofanie	2	4	8
Nietolerancja	1	2	6
Coś dobrego – ogólnie + pozostałe cechy pozytywne	20	1	3
Coś złego – ogólnie + pozostałe cechy negatywne	3	4	8
Inne skojarzenia	6	4	8
Trudno powiedzieć	12	41	20

Pominięto odpowiedzi „trudno powiedzieć”. Procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondenci mogli wymienić więcej niż jedno skojarzenie

POGLĄDY KONSERWATYWNE

Jedynie co dziesiąty badany (10%) określa własne poglądy jako konserwatywne. Ponad dwukrotnie więcej ankietowanych (23%) skłonnych jest raczej określać się mianem antykonserwatystów. Środek 7-punktowej skali od skrajnego antykonserwatyzmu do skrajnego konserwatyzmu, wyrażający neutralność przekonań w tym względzie, wybrał niespełna co czwarty respondent (24%). Ponad dwie piąte (43%) nie potrafiło umiejscowić swoich poglądów na tej skali.

RYS. 2. KTÓRY PUNKT NA SKALI OD 1 DO 7, NA KTÓREJ 1 OZNACZA SKRAJNY ANTYKONSERWATYZM, A 7 – SKRAJNY KONSERWATYZM, ODZWIERCIEDLA PANA(I) POGLĄDY?

Jako konserwatywne określali swoje poglądy przede wszystkim respondenci utożsamiający się z prawicą (24%), badani uczestniczący w praktykach religijnych kilka razy w tygodniu (24%), a także rolnicy (23%). Natomiast deklarowany poziom antykonserwatyzmu wyraźnie wzrasta wraz z wykształceniem respondentów oraz wielkością miejscowości ich zamieszkania. Stosunkowo najbardziej antykonserwatywni w swoich poglądach są – według własnych deklaracji – uczniowie i studenci (48%), osoby z wyższym wykształceniem (45%), kadra kierownicza i inteligencja (48%), mieszkańcy największych aglomeracji miejskich (45%), badani o najwyższych dochodach *per capita* (43%), ankietowani identyfikujący się z lewicą (40%) – zob. tabele aneksowe.

W zależności od umiejscowienia swoich poglądów na skali od skrajnego antykonserwatyzmu do skrajnego konserwatyzmu diametralnie zmienia się pojmowanie pojęcia konserwatyzm. Ci respondenci, którzy określają własne poglądy jako antykonserwatywne, definiują konserwatyzm przede wszystkim jako kwestionowanie zmian i nowoczesności – zamknięcie się na postęp (34%), natomiast zdeklarowani konserwatyści rozumieją to słowo głównie w kategoriach przywiązania, szacunku do tradycji oraz pielęgnowania tradycyjnych wartości (37%).

Tabela 2

Rozumienie słowa konserwatyzm	Wskazania dotyczące własnych poglądów			
	antykonserwatyzm	neutralność	konserwatyzm	Trudno powiedzieć
	w procentach			
Kwestionowanie zmian i nowoczesności – stagnacja (zamknięcie się na postęp, lęk przed zmianą, odrzucanie tego, co nowe, stanie w miejscu, brak dalekowzroczności)	34	12	6	4
Przywiązanie i szacunek do tradycji oraz tradycyjnych wartości, dbałość o obyczaje, wierność starym zasadom	19	22	37	3
Coś starego, nieaktualnego w sensie neutralnym (przeszłość, nienowoczesność, starość, starodawne poglądy, staroświeckie zapatrywania)	17	7	8	1
Nieaktualność w sensie negatywnym (zacofanie, uwstecznienie, wsteczne poglądy/myślenie)	17	10	4	2
Wierność własnym zasadom, stabilność poglądów, konsekwencja w stosowaniu własnych zasad, bezkompromisowość, stałość	13	21	28	5
Zamknięcie się na świat i ludzi, niedostosowanie do zmian, brak otwartości, nieufność, bierność, wycofanie	10	4	0	2
Nietolerancja	7	2	0	0
Wartości moralne i religijne	7	5	9	1
Zdyscyplinowanie, zasadniczość, rygoryzm, silna osobowość	4	7	8	3
Polityka (poglądy polityczne, partie polityczne, politycy)	2	4	4	3
Coś dobrego – ogólnie + pozostałe cechy pozytywne	3	5	11	2
Coś złego – ogólnie + pozostałe cechy negatywne	5	5	4	4
Inne skojarzenia	8	7	5	2
Trudno powiedzieć	13	24	17	76

Procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondenci mogli wymienić więcej niż jedno skojarzenie

Podobnie jak określenie własnych przekonań na skali antykonserwatyzm – konserwatyzm, również ocena poszczególnych ugrupowań działających na polskiej scenie politycznej pod względem poglądów wyrażanych przez nie w tym zakresie nie jest dla

respondentów łatwa i jednoznaczna. Najbardziej niejednoznaczne w tym względzie – co zapewne w dużym stopniu wynika również z tego, że najmniej znane – są takie formacje, jak: Partia Kobiet (66% odpowiedzi „trudno powiedzieć”), Polska Partia Pracy (65%), Unia Polityki Realnej (61%), Krajowa Partia Emerytów i Rencistów (60%) oraz Prawica Rzeczypospolitej (58%).

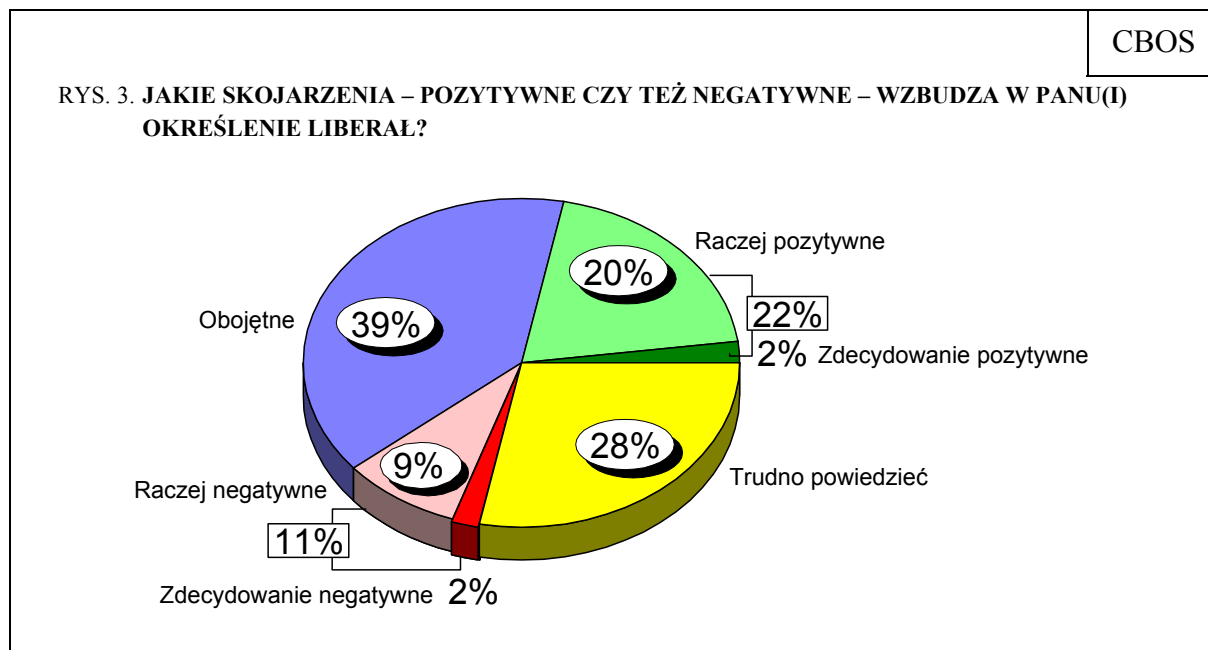
Można powiedzieć, że w opinii społecznej za najbardziej konserwatywne formacje uważane są przede wszystkim: Liga Polskich Rodzin (38% ogółu badanych) oraz Prawo i Sprawiedliwość (36%), a w dalszej kolejności Prawica Rzeczypospolitej (23%) i Samoobrona (20%). Natomiast jako najbardziej antykonserwatywne jawią się głównie: Lewica i Demokraci (31%) oraz Platforma Obywatelska (30%), wyraźnie rzadziej Partia Kobiet (19%), Samoobrona (19%), Polskie Stronnictwo Ludowe (18%) i Polska Partia Pracy (17%).

Tabela 3

Ugrupowania polityczne	W którym miejscu na skali od 1 do 7, na której 1 oznacza <i>skrajny antykonserwatyzm</i> , a 7 – <i>skrajny konserwatyzm</i> , umieścił(a)by Pan(i) poszczególne ugrupowania ze względu na wyrażane przez nie poglądy?			
	Punkty 1-3 (antykonserwatyzm)	Punkt 4 (neutralność)	Punkty 5-7 (konserwatyzm)	Trudno powiedzieć
	wskazania w procentach			
Krajowa Partia Emerytów i Rencistów (KPEiR)	11	15	14	60
Lewica i Demokraci (koalicja SLD + SdPi + PD + UP)	31	12	10	47
Liga Polskich Rodzin (LPR)	9	8	38	45
Partia Kobiet	19	9	6	66
Platforma Obywatelska (PO)	30	15	11	44
Polska Partia Pracy	17	12	6	65
Polskie Stronnictwo Ludowe (PSL)	18	20	13	49
Prawica Rzeczypospolitej	10	9	23	58
Prawo i Sprawiedliwość (PiS)	11	10	36	43
Samoobrona	19	15	20	46
Unia Polityki Realnej (UPR)	13	10	16	61

LIBERAŁ

Wprawdzie określenie liberał, podobnie jak konserwatysta, najczęściej wzbudza skojarzenia neutralne (39%), jednak w tym przypadku, co należy podkreślić, konotacje pozytywne (22%) dwukrotnie przeważają nad negatywnymi (11%).

Odsetek pozytywnych skojarzeń związanych z określeniem liberał istotnie wzrasta wraz z poziomem edukacji respondentów. Szczególnie wysoki jest wśród osób z wyższym wykształceniem (52%), zwłaszcza kadry kierowniczej i inteligencji (57%) oraz pracowników umysłowych niższego szczebla (40%), a także wśród uczniów i studentów (40%). Słowo to znacznie częściej kojarzy się pozytywnie mieszkańcom największych aglomeracji niż osobom mieszkającym na wsi i w miastach do 20 tys. ludności (co najmniej jedna trzecia nie ma wyrobionej opinii na ten temat ani też jednoznacznych skojarzeń w tym względzie). Percepcja określenia liberał ma znacznie częściej pozytywny wydźwięk wśród osób identyfikujących się z lewicą niż wśród badanych o przekonaniach prawicowych. Ponadto skojarzenia z tym określeniem są tym częściej pozytywne, im wyższa pozycja materialna respondentów (zob. tabele aneksowe).

LIBERALIZM

Okazuje się, że słowo liberalizm jest niezrozumiałe dla znacznej części Polaków. Ponad połowa (52%) nie ma jednoznacznych i zarazem konkretnych skojarzeń z tym określeniem. Ci natomiast, którym ono coś mówi, stosunkowo najczęściej (11%) definiują je jako brak ograniczeń przejawiający się w wolności słowa, działania, myślenia, wyznania itp. Co jedenastemu Polakowi (9%) liberalizm kojarzy się z otwartością na zmiany, innowacyjnością i kreatywnością – znajdującymi wyraz m. in. w umiejętności dostosowania się do zmieniających się warunków, dążeniu do rozwoju oraz nowatorstwie. Prawie tyle samo badanych (8%) przypisuje liberalizmowi przede wszystkim takie cechy, jak: tolerancja, zrozumienie, wolność od uprzedzeń, natomiast nieco mniejsze liczebnie grupy kojarzą go głównie z postępem, nowoczesnością (6%) oraz z wolnym rynkiem, konkurencyjnością (6%). Jedynie nieliczni słysząc hasło liberalizm myślą o polityce (4%) lub o takich cechach, jak: bezkonfliktowość, ugodowość, ustępliwość oraz pobłażliwość (4%).

CBOS	
Rozumienie słowa liberalizm	
Wolność, brak ograniczeń (wolność słowa, działania, myślenia, wyznania itp.)	11%
Otwartość na zmiany, innowacyjność, kreatywność (umiejętność dostosowania się do zmieniających się warunków, dążenie do rozwoju, nowatorstwo)	9%
Tolerancja, zrozumienie, wolność od uprzedzeń	8%
Postęp, nowoczesność	6%
Wolny rynek, wolna konkurencja, kapitalizm, mniejsza rola państwa – w sensie pozytywnym i neutralnym (własność prywatna, przedsiębiorczość, prywatyzacja)	6%
Bezkonfliktowość, ugodowość, ustępliwość, pobłażliwość	4%
Polityka (poglądy polityczne, partie polityczne, politycy)	4%
Wyważone podejście do życia – rozsądek, umiar, neutralność, obiektywizm	2%
Samowola (brak zasad, brak reguł postępowania)	2%
Wolna konkurencja w sensie negatywnym (całkowite podporządkowanie rynkowi, wolna amerykanka, słaba ochrona socjalna)	1%
Amoralność, areligijność	1%
Coś dobrego – ogólnie + pozostałe cechy pozytywne	3%
Coś złego – ogólnie + pozostałe cechy negatywne	6%
Inne skojarzenia	6%
Trudno powiedzieć	52%

Procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondenci mogli wymienić więcej niż jedno skojarzenie

Oceniające skojarzenia ze słowem liberał implikują, co oczywiste, różne rozumienie samego liberalizmu – i na odwrót. Osoby, które z określeniem liberał mają skojarzenia pozytywne, pojmują liberalizm przede wszystkim jako otwartość na zmiany, kreatywność i innowacyjność (24%), a także jako tolerancję, brak uprzedzeń (23%) oraz wolność związaną z brakiem ograniczeń (22%). Natomiast ci, którym określenie liberał kojarzy się negatywnie, w znacznej mierze traktują liberalizm jako ogólnie coś złego (30%) oraz jako ignorowanie prawa, brak zasad i reguł postępowania (11%), definiują go także poprzez krytyczne odniesienia do zasad wolnej konkurencji (10%).

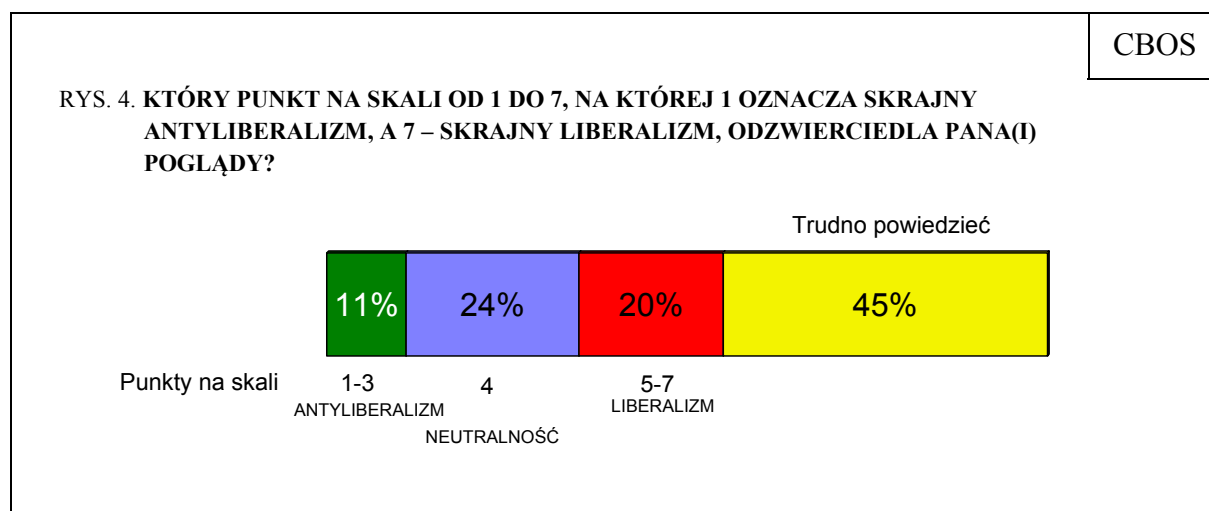
Tabela 4

Rozumienie słowa liberalizm	Skojarzenia z określeniem liberał		
	pozytywne	obojętne	negatywne
	w procentach		
Postęp, nowoczesność	15	5	2
Otwartość na zmiany, innowacyjność, kreatywność (umiejętność dostosowania się do zmieniających się warunków, dążenie do rozwoju, nowatorstwo)	24	7	2
Tolerancja, zrozumienie, wolność od uprzedzeń	23	5	5
Wyważone podejście do życia – rozsądek, umiar, neutralność, obiektywizm	4	2	5
Bezkonfliktowość, ugodowość, ustępliwość, pobłażliwość	10	2	5
Wolność, brak ograniczeń (wolność słowa, działania, myślenia, wyznania itp.)	22	11	7
Samowola, brak zasad, brak reguł postępowania	1	1	11
Wolny rynek, wolna konkurencja, kapitalizm, mniejsza rola państwa – w sensie pozytywnym i neutralnym (własność prywatna, przedsiębiorczość, prywatyzacja)	11	7	3
Wolna konkurencja w sensie negatywnym (całkowite podporządkowanie rynkowi, wolna amerykanka, słaba ochrona socjalna)	0	1	10
Polityka (poglądy polityczne, partie polityczne, politycy)	4	6	4
Amoralność, areligijność	1	1	5
Coś dobrego – ogólnie + pozostałe cechy pozytywne	8	2	4
Coś złego – ogólnie + pozostałe cechy negatywne	2	5	30
Inne skojarzenia	9	5	10
Trudno powiedzieć	15	55	22

Pominięto odpowiedzi „trudno powiedzieć”. Procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondenci mogli wymienić więcej niż jedno skojarzenie

POGLĄDY LIBERALNE

Co piąty ankietowany (20%) posługując się 7-punktową skalą od skrajnego antyliberalizmu do skrajnego liberalizmu określa własne poglądy jako liberalne, natomiast co dziewiąty (11%) – jako antyliberalne. Jedna czwarta respondentów (24%) wybrała środek skali, wskazując tym samym na neutralność swoich przekonań w tym względzie, a niemal połowa (45%) w ogóle nie potrafiła umieścić na niej swoich poglądów, co – jak można się domyślać – w znacznym stopniu podyktowane było nieznanymi omawianych pojęć.

Deklarowany poziom liberalizmu w poglądach respondentów zdecydowanie wzrasta wraz z ich wykształceniem oraz wielkością miejscowości, w której mieszkają, maleje natomiast wraz z wiekiem badanych. Jako liberalne określa swoje poglądy 41% osób z wyższym wykształceniem, prawie połowa kadry kierowniczej i inteligencji (46%), dwie piąte pracowników umysłowych niższego szczebla (40%) oraz mniej więcej co trzeci uczeń i student (36%). Ponadto liberalne przekonania są w subiektywnej ocenie stosunkowo najczęstsze wśród osób o lewicowej orientacji politycznej (36%), uczestniczących w praktykach religijnych kilka razy w roku (33%) oraz dobrze oceniających własne warunki materialne (27%). Jako stosunkowo najbardziej antyliberalne, według własnej oceny, są natomiast osoby praktykujące religijnie kilka razy w tygodniu (28%) oraz deklarujące prawicowe poglądy polityczne (21%) – zob. tabele aneksowe.

Analogicznie do konserwatyizmu, również w zależności od umiejscowienia swoich poglądów na skali od skrajnego antyliberalizmu do skrajnego liberalizmu istotnie zmienia się rozumienie terminu liberalizm. Osoby określające swoje poglądy jako liberalne pojmują go przede wszystkim jako szeroko rozumianą wolność, przejawiającą się m.in. we wszelkich swobodach i przywilejach obywatelskich (29%), jako otwartość na zmiany w sensie umiejętności dostosowania się do zmieniających się warunków (21%) czy też jako tolerancję i wolność od uprzedzeń (18%). Ci natomiast, którzy swoje poglądy określają jako raczej antyliberalne, w znacznej mierze nie mają konkretnych skojarzeń z liberalizmem (26%) bądź też odbierają go jako ogólnie coś złego (17%).

Tabela 5

Rozumienie słowa liberalizm	Wskazania dotyczące własnych poglądów			
	antyliberalizm	neutralność	liberalizm	Trudno powiedzieć
	w procentach			
Postęp, nowoczesność	2	8	12	3
Otwartość na zmiany, innowacyjność, kreatywność (umiejętność dostosowania się do zmieniających się warunków, dążenie do rozwoju, nowatorstwo)	9	11	21	2
Tolerancja, zrozumienie, wolność od uprzedzeń	4	12	18	2
Wyważone podejście do życia – rozsądek, umiar, neutralność, obiektywizm	1	6	3	1
Bezkonfliktowość, ugodowość, ustępliwość, pobłażliwość	4	7	6	1
Wolność, brak ograniczeń (wolność słowa, działania, myślenia, wyznania itp.)	8	11	29	3
Samowola, brak zasad, brak reguł postępowania	8	3	1	1
Wolny rynek, wolna konkurencja, kapitalizm, mniejsza rola państwa – w sensie pozytywnym i neutralnym (własność prywatna, przedsiębiorczość, prywatyzacja)	7	8	14	1
Wolna konkurencja w sensie negatywnym (całkowite podporządkowanie rynkowi, wolna amerykanka, słaba ochrona socjalna)	5	2	1	1
Polityka (poglądy polityczne, partie polityczne, politycy)	7	5	5	2
Amoralność, areligijność	4	2	1	0
Coś dobrego – ogólnie + pozostałe cechy pozytywne	5	5	5	1
Coś złego – ogólnie + pozostałe cechy negatywne	17	8	4	3
Inne skojarzenia	14	5	9	2
Trudno powiedzieć	26	38	17	81

Procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondenci mogli wymienić więcej niż jedno skojarzenie

Za ugrupowanie najbardziej liberalne ze względu na wyrażane przez nie poglądy respondenci uznali Platformę Obywatelską (34%). Na dalszych miejscach znalazły się Lewica i Demokraci (20%) oraz Partia Kobiet (14%). Natomiast najbardziej antyliberalne zdaniem ankietowanych są: Liga Polskich Rodzin (38%), Prawo i Sprawiedliwość (33%) oraz Samoobrona (28%). Należy jednak podkreślić, że – w zależności od ugrupowania – od 46% aż do 67% badanych nie potrafiło ocenić poglądów poszczególnych partii w kontekście liberalizmu. Najtrudniejsze do oceny pod tym względem okazały się formacje mniej aktywne na polskiej scenie politycznej, takie jak: Polska Partia Pracy (67% odpowiedzi „trudno powiedzieć”), Partia Kobiet (67%), Unia Polityki Realnej (64%) oraz Krajowa Partia Emerytów i Rencistów (64%).

Tabela 6

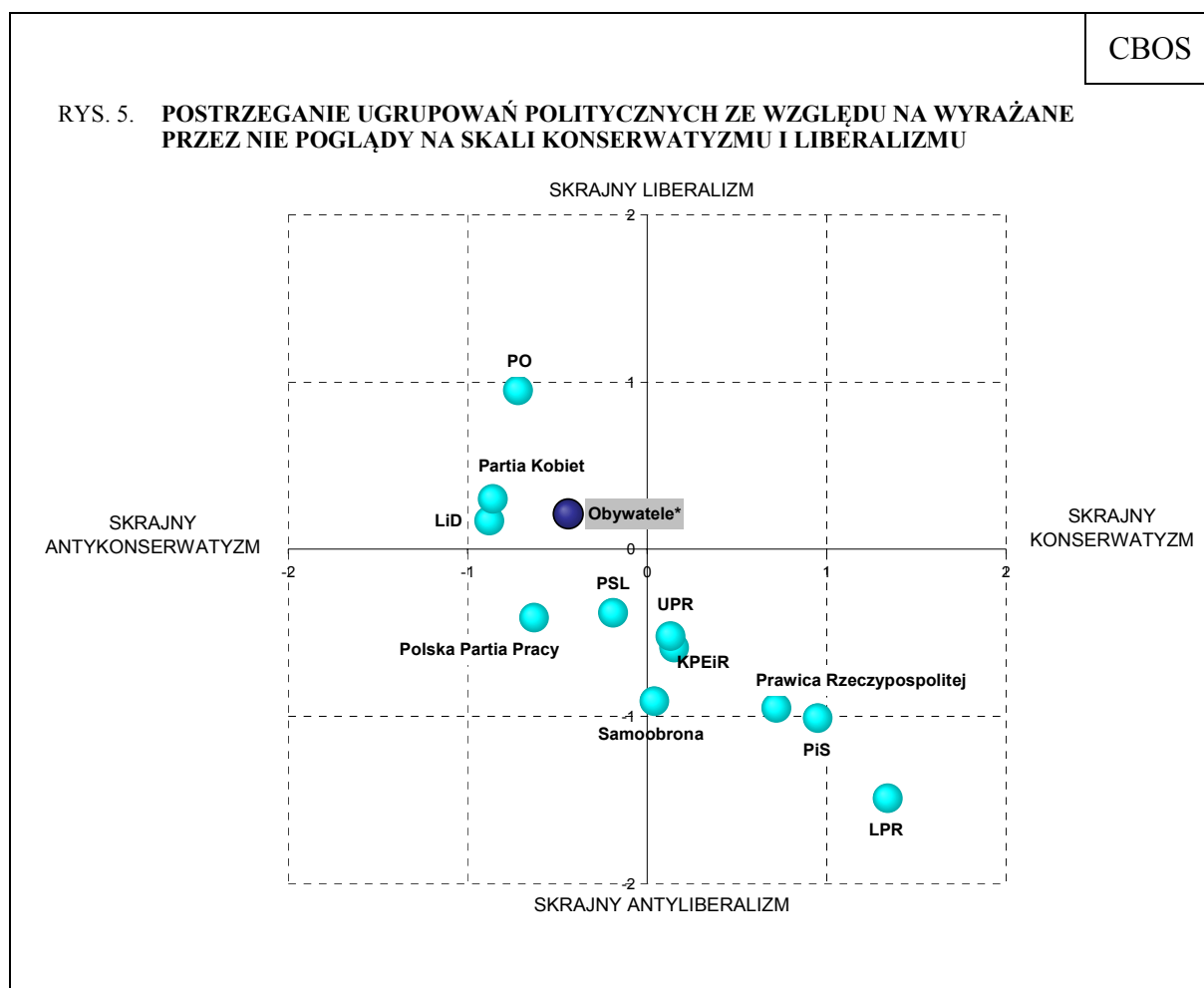
Ugrupowania polityczne	W którym miejscu na skali od 1 do 7, na której 1 oznacza <i>skrajny antyliberalizm</i> , a 7 – <i>skrajny liberalizm</i> , umieścił(a)by Pan(i) poszczególne ugrupowania ze względu na wyrażane przez nie poglądy?			
	Punkty 1-3 (antyliberalizm)	Punkt 4 (neutralność)	Punkty 5-7 (liberalizm)	Trudno powiedzieć
	wskazania w procentach			
Krajowa Partia Emerytów i Rencistów (KPEiR)	17	12	7	64
Lewica i Demokraci (koalicja SLD + SdPi + PD + UP)	15	16	20	50
Liga Polskich Rodzin (LPR)	38	7	7	48
Partia Kobiet	9	10	14	67
Platforma Obywatelska (PO)	8	12	34	46
Polska Partia Pracy	14	12	7	67
Polskie Stronnictwo Ludowe (PSL)	19	20	9	52
Prawica Rzeczypospolitej	23	10	7	60
Prawo i Sprawiedliwość (PiS)	33	11	9	47
Samoobrona	28	15	7	50
Unia Polityki Realnej (UPR)	17	11	8	64

Na współrzędnych konserwatywności i liberalizmu jako najbardziej konserwatywna, a zarazem najbardziej antyliberalna, zdaniem respondentów², jawi się Liga Polskich Rodzin. W tym samym obszarze, choć już jako mniej radykalne, znalazły się również takie

² Pod uwagę wzięto wyłącznie tych, którzy potrafili wyrazić swoje zdanie, pominięto odpowiedzi „trudno powiedzieć” i inne tego typu.

ugrupowania, jak: Prawo i Sprawiedliwość, Prawica Rzeczypospolitej, Samoobrona, Krajowa Partia Emerytów i Rencistów oraz Unia Polityki Realnej. Z kolei Polska Partia Pracy oraz Polskie Stronnictwo Ludowe postrzegane są zarówno jako antyliberalne, jak i antykonserwatywne, natomiast Lewica i Demokraci, Partia Kobiet oraz Platforma Obywatelska ze względu na wyrażane przez nie poglądy są odbierane jako antykonserwatywne i liberalne, z tym że PO jawi się jako partia stosunkowo najbardziej liberalna, a LiD – jako relatywnie najbardziej antykonserwatywna.

W obszarze umiarkowanego liberalizmu i umiarkowanego antykonserwatyizmu znajdują się również ci respondenci, którzy deklarując swoje poglądy nie mieli problemu z ich określeniem i potrafili je umiejscowić na danej skali.

* Usytuowanie na obu skalach przeciętnych poglądów respondentów

LIBERALIZM A KONSERWATYZM

Okazuje się, że badani mający pozytywne skojarzenia ze słowem liberał najczęściej (39%) negatywnie rozumieją określenie konserwatysta. Prawidłowość ta nie znajduje jednak potwierdzenia w odwrotnym kierunku. Ci, którzy mają negatywne skojarzenia z pojęciem liberał, również najczęściej (37%) twierdzą, że określenie konserwatysta ma dla nich wydźwięk negatywny.

Tabela 7

Skojarzenia ze słowem liberał	Skojarzenia ze słowem konserwatysta			
	pozytywne	obojętne	negatywne	Trudno powiedzieć
	w procentach			
Pozytywne	24	33	39	4
Obojętne	10	71	14	6
Negatywne	30	24	37	9
Trudno powiedzieć	10	10	9	71

Nieco inaczej jest w przypadku definiowania własnych przekonań. Aż dwie trzecie respondentów określających się mianem liberałów (65%) deklaruje, że ma poglądy antykonserwatywne. Wśród antyliberałów natomiast najczęstsza jest orientacja konserwatywna (38%), jednak silne są również poglądy antykonserwatywne (36%).

Tabela 8

Ocena własnych poglądów na skali antyliberalizm – liberalizm	Ocena własnych poglądów na skali antykonserwatywność – konserwatywność			
	antykonserwatywne	neutralne	konserwatywne	Trudno powiedzieć
	w procentach			
Antyliberalne	36	21	38	5
Neutralne	20	65	12	4
Liberalne	65	15	12	8
Trudno powiedzieć	3	6	2	88

W Polsce pojęcia konserwatyizm i liberalizm nie są rozumiane jednoznacznie (o czym świadczy różnorodność skojarzeń), często też pozostają zupełnie nieznane. Na przykładzie badanych, którzy mają jakiegokolwiek skojarzenia z tymi słowami, można powiedzieć, że konserwatyizm nieco częściej niż liberalizm postrzegany jest negatywnie, a poglądy liberalne, cokolwiek to znaczy, deklarowane są częściej niż konserwatywne.

Chociaż w naszym kraju nie ma partii, która byłaby jednoznacznie konserwatywna lub jednoznacznie liberalna (większość ugrupowań jest w jednych kwestiach bardziej konserwatywna, a w innych bardziej liberalna), to z opinii badanych wynika, że na polskiej scenie politycznej nie ma ugrupowania, które jawiłoby się jako konserwatywne i zarazem liberalne. Według własnych przekonań respondentów, a tym bardziej według oceny poglądów poszczególnych partii politycznych konserwatyizm wiąże się z antyliberalizmem, a liberalizm z antykonserwatyzmem.

Opracował

Rafał BOGUSZEWSKI